

Предмет умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Subject of intentional destruction or damage housing and communal

Н.О. Сербіна

Ключові слова:

предмет, об'єкти житлово-комунального господарства, житловий фонд, об'єкти благоустрою, об'єкти теплопостачання, об'єкти водопостачання, об'єкти водовідведення.

Key words:

subject, objects of housing and communal services, housing, facilities improvement, heating facilities, water supply facilities, sanitation facilities.

Постановка проблеми. Розглядаючи питання кримінально-правової характеристики умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, увагу, на нашу думку, потрібно приділити визначенню предмета вказаного злочину. Адже вивчення предмета злочину сприяє більш глибокому та правильному з'ясуванню суті та змісту об'єкта злочину, його конкретизації, а отже, розміщенню в системі Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). Предмет злочину має важливе значення й для кваліфікації злочину.

Загалом питання предмета злочину є спірним у науці кримінального права. Дискусійним, зокрема, є питання, що стосується поняття предмета злочину, місця предмета в структурі складу злочину, співвідношення його з предметом суспільних відносин.

У кримінальному законодавстві виділяють предметні та безпредметні злочини. Злочин, передбачений ст. 270-1 КК України, відносять до так званих предметних, оскільки його законодавче визначення містить поряд з об'єктом ознаки предмета. Тобто поряд із предметом суспільних відносин тут необхідно виділяти також предмет злочину як ознаку складу злочину. При цьому потрібно розмежовувати предмет відносин як структурний елемент суспільних відносин і предмет злочину як ознаку складу злочину. Кожний із цих предметів має різне правове призначення, наділений своїми, притаманними лише йому, ознаками, виконує свою соціальну роль.

Актуальність дослідження предмета умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства обумовлюється й тим, що нещодавно на розгляд Верховної Ради України було внесено проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення відповідальності за викрадення каналізаційних люків)» від 10 грудня 2014 р. № 1381, яким запропоновані зміни до КК України щодо запровадження в ст. 194-2 кримінальної відповідальності за викрадення каналізаційних або водопровідних люків, водостічних решіток, за придбання або отримання, зберігання чи збут завідомо одержаних злочинним шляхом каналізаційних або водопровідних люків або водостічних решіток¹.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню питань предмета злочину в кримінальному праві присвячена досить велика кількість наукових праць. Зокрема, загальні положення про предмет злочину були досліджені та розкриті в роботах О.Ф. Бантишева, М.А. Беляєва, М.Й. Коржанського, В.М. Кудрявцева, Є.В. Лашука, П.С. Матишевського, А.А. Музики, А.В. Наумова, А.А. Піонтковського, А.В. Савченка, В.Я. Тація. Питанням, пов'язаним із характеристикою об'єктів житлово-комунального господарства як предмета злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, у 2014 р. було присвячено статтю С.С. Незнайко. Крім того, предмет злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, досліджувався науковцями в межах кримінально-правової характеристики цього злочину в підручниках, науково-практичних коментарях, наукових статтях. Зокрема, варто назвати наукові праці І.С. Медичького та Л.С. Мостепанюк.

¹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А.М. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Гришук, О.О. Дудоров та ін.]; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. –9-те вид., перероб. та доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.

Метою статті є визначення й аналіз предмета умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, а також окреслення кола проблемних питань кримінального законодавства в цій сфері та пропозиції щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи, що в предметі злочину знаходять своє відображення певні властивості суспільних відносин, тобто об'єкта злочину, саме через вплив на предмет завдається суспільно небезпечна шкода самим суспільним відносинам.

Традиційно предмет злочину розглядають через сукупність його ознак – фізичної, економічної та юридичної. Фізична ознака предмета злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, характеризується через визначення поняття «об'єкти житлово-комунального господарства». Економічна ознака предмета цього злочину характеризується значенням і вартістю об'єктів житлово-комунального господарства в житті держави й суспільства. Юридична ознака характеризується визначеністю предмета злочину в кримінально-правовій нормі.

Як уже зазначалося, у науці кримінального права існують різні підходи до визначення поняття предмета злочину та його місця в структурі складу злочину. Так, М.І. Бажанов пропонує вважати предметом злочину будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину².

Предметом злочину в теорії кримінального права традиційно визнавалися й визнаються речі матеріального світу, впливаючи на які, особа посягає на цінності (блага), що належать суб'єктам суспільних відносин³.

На нашу думку, найбільш повне та правильне визначення предмета злочину запропонував Є.В. Лащук, який вказує, що предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, яка знаходить свій прояв у матеріальних цінностях, які людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами та щодо яких та(або) шляхом безпосереднього впливу на які вчинюється злочинне діяння.

Предмет злочину зазвичай прямо вказується в диспозиції кримінально-правової норми. Так, у ч. 1 ст. 270-1 КК України зазначено, що злочинне посягання здійснюється на об'єкти житлово-комунального господарства. У цьому випадку він є обов'язковою ознакою складу злочину. У примітці до цієї статті зазначено, що об'єктами житлово-комунального господарства, а отже, предметом досліджуваного злочину, зокрема, виступають житловий фонд, об'єкти благоустрою, тепlopостачання, водopостачання та водовідведення, а також їх мережі чи складові (кришки люків, решітки на них тощо).

Розглянемо більш детально вказані об'єкти. Так, відповідно до ст. 4 Житлового кодексу Української РСР житловий фонд утворюють жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях, що знаходяться на території України⁴. Зокрема, житловий фонд включає:

- 1) жилі будинки й жилі приміщення в інших будівлях, що належать державі (державний житловий фонд);
- 2) жилі будинки й жилі приміщення в інших будівлях, що належать колгоспам та іншим кооперативним організаціям, їх об'єднанням, профспілковим та іншим громадським організаціям (громадський житловий фонд);
- 3) жилі будинки, що належать житлово-будівельним кооперативам (фонд житлово-будівельних кооперативів);
- 4) жилі будинки (частини будинків), квартири, що належать громадянам на праві приватної власності (приватний житловий фонд);
- 5) квартири в багатоквартирних жилих будинках, садибні (одноквартирні) жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях усіх форм власності, що надаються громадянам, які відповідно до закону потребують соціального захисту (житловий фонд соціального призначення)⁵.

² Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.И. Коржанский. – М. : Академия МВД СССР, 1980. – С. 212.

³ Там само. – С. 140–145.

⁴ Житловий кодекс Української РСР : Закон УРСР зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

⁵ Там само.

Під житловим приміщенням потрібно розуміти приміщення, призначене для проживання людей. Жилі приміщення, які надаються громадянам, повинні бути належно впорядковані відповідно до умов цього населеного пункту, відповідати санітарним і технічним вимогам, які передбачені законодавством та іншим вимогам. Надання житлового приміщення для потреб виробничого характеру забороняється законом. Житлові приміщення надаються для постійного проживання. Винятком із цього правила є службові жилі приміщення й жилі приміщення в гуртожитках. Вони надаються громадянам на час роботи на підприємствах або на час навчання.

Житлові будинки є об'єктами права власності. Громадяни, які мають у приватній власності будинок (частину будинку) використовують його (її) для особистого проживання та проживання членів своїх сімей і мають право розпоряджатися цією власністю на свій розсуд – продавати, дарувати, заповідати, здавати в оренду, обмінювати, закладати, укладати інші не заборонені законом угоди.

Квартира ж у свою чергу є частиною житлового будинку, яка призначена для проживання однієї людини, однієї або кількох сімей з обладнаними жилими кімнатами (кімнатою), підсобними приміщеннями та окремим виходом на сходовий майданчик, галерею, у коридор або на вулицю. Квартира може бути як ізолюваною, так і комунальною. Розміри, порядок одержання та користування квартирою регламентується Житловим кодексом України та іншими нормативними актами⁶.

Таким чином, житловий фонд – сукупність житлових приміщень незалежно від форм власності, включаючи житлові будинки, спеціалізовані будинки (гуртожитки, притулки, дитячі будинки, будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів (дорослих і дітей), школи-інтернати та інтернати при школах), квартири, службові житлові приміщення, інші житлові приміщення в будівлях, придатних для проживання.

Розглянемо, що відноситься до об'єктів благоустрою. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» від 6 вересня 2005 р. до об'єктів благоустрою населених пунктів належать:

- 1) території загального користування: а) парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури та відпочинку, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, спортивні, дитячі, історичні, національні, меморіальні тощо), рекреаційні зони, сади, сквери та майданчики; б) пам'ятки культурної та історичної спадщини; в) майдани, площі, бульвари, проспекти; г) вулиці, дороги, провулки, узвози, проїзди, пішохідні та велосипедні доріжки; г) пляжі; д) кладовища; є) інші території загального користування;
- 2) прибудинкові території;
- 3) території будівель та споруд інженерного захисту територій;
- 4) території підприємств, установ, організацій і закріплені за ними території на умовах договору⁷.

До об'єктів благоустрою можуть належати також інші території в межах населеного пункту.

Перелік об'єктів благоустрою, наведений у цьому законі, не є вичерпним, тому під час застосування ст. 270-1 КК України потрібно звертатися до інших актів законодавства, що регулюють відносини у відповідній сфері. Наприклад, у п. 7 Правил паркування транспортних засобів, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р., передбачено, що майданчики для паркування є об'єктами благоустрою й повинні відповідати нормам, нормативам, стандартам у сфері благоустрою населених пунктів.

До об'єктів житлово-комунального господарства відносяться також мережі чи складові вищевказаних об'єктів (кришки люків, решітки на них тощо). Мережі об'єктів благоустрою, теплопостачання, водопостачання чи водовідведення – це системи вказаних об'єктів, які забезпечують їх функціонування за призначенням.

Враховуючи вищевикладене, можна сказати, що об'єкти житлово-комунального господарства самі по собі не є потенційно небезпечними. На відміну від інших предметів злочинів, передбачених у розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК України, не входять вони й до переліку джерел підвищеної небезпеки, визначеному в ч. 1 ст. 1187 Цивільного кодексу України. Об'єкти житлово-комунального господарства не просто не містять потенційної небезпеки, а й покликані задовольняти потреби їх власників, держави, суспільства.

⁶ Житловий кодекс Української РСР : Закон УРСР зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

⁷ Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 6 вересня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

Зазначимо, що схожі за змістом складі злочинів передбачені в розділі VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України – умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України), умисне пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України). Крім цього, у самому проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» від 9 червня 2010 р. № 6505 склад злочину, що розглядається, пропонувалось розмістити в ст. 194-2 КК України⁸. Однак в остаточній редакції законодавець змінив свою точку зору на родовий об'єкт цього злочину.

Скоріше за все під час прийняття остаточного рішення законодавець сприйняв точку зору, висловлену у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України до цього проекту, де зазначається, зокрема, що, на думку експертів управління, основним безпосереднім об'єктом цього злочину має вважатися громадська безпека, якій унаслідок передбачених проектом дій може створюватися загроза або заподіюватися шкода. Цей висновок зумовлений тим, що функціонування об'єктів житлово-комунального господарства покликане задовольняти інтереси й потреби не тільки власників цих об'єктів, а й насамперед інтереси суспільства й держави. Головною метою кримінально-правової охорони об'єктів житлово-комунального господарства, на думку експертів, має бути забезпечення безпеки невизначеного кола осіб і правоохоронюваних інтересів⁹.

З огляду на зазначене фахівці Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України дійшли висновку, що розміщення законодавчої норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за фактичне пошкодження або руйнування об'єктів життєзабезпечення житлово-комунального господарства, у розділі VI «Злочини проти власності» є не виправданим, оскільки основний безпосередній об'єкт цього злочину, на їхню думку, не входить до родового об'єкта названого розділу. Тому було б доцільним перенести пропоноване проектом доповнення до розділу IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК України¹⁰.

На нашу думку, така позиція є досить спірною, оскільки не тільки об'єкти житлово-комунального господарства покликані забезпечувати інтереси суспільства та держави. Подібні функції виконують об'єкти енергетики, поштового зв'язку, торгівлі тощо. Проте умисне знищення або пошкодження таких об'єктів не розцінюється законодавцем як посягання на громадську безпеку. Навпаки, такі діяння кваліфікуються як злочини проти власності.

Висновки. Враховуючи вищевикладене й попередній аналіз об'єктів житлово-комунального господарства як предмета злочину, вважаємо не виправданим розміщення норми про кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК України та пропонуємо перенести її до розділу VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України.

Анотація

Статтю присвячено аналізу предмета умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. З'ясовано, що предметом цього злочину виступають об'єкти житлово-комунального господарства, тобто житловий фонд, об'єкти благоустрою, теплопостачання, водопостачання та водовідведення, а також їх мережі чи складові. Зроблено висновок, що аналіз предмета умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства свідчить про необхідність переміщення досліджуваної кримінально-правової норми в розділ «Злочини проти власності» Особливої частини Кримінального кодексу України.

⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : проект Закону України від 9 червня 2010 р. № 6505 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

⁹ Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 5 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/pls>.

¹⁰ Там само.

Summary

This article examines the subject of intentional destruction of or damage to housing and communal services. It was found that the subject of this crime are the objects of housing and communal services, housing, facilities improvement, heating, water and sanitation, as well as their networks or components. It is concluded that the analysis of the subject of intentional destruction of or damage to housing and municipal services demonstrates the need for moving studied criminal law in the section "Crimes against property" Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

Використана література:

1. Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник] / [Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.] ; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – вид. 5-е, переробл. та допов. – К. : Атіка, 2009. – 744 с.
2. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.И. Коржанский. – М. : Академия МВД СССР, 1980. – 248 с.
3. Житловий кодекс Української РСР : Закон УРСР зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А.М. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Грищук, О.О. Дудоров та ін.] ; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., перероб. та доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.
5. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2001– . – Т. 3 : К–М. – 2001. – 791 с.
6. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 6 вересня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Мостепанюк Л.С. Об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 270-1 Кримінального кодексу України / Л.С. Мостепанюк // Публічне право. – 2011. – № 4. – С. 152–159.
8. Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, тепlopостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності : Закон України від 21 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2624-17>.
9. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 5 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/pls>.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : проект Закону України від 9 червня 2010 р. № 6505 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

Н.О. Сербіна,

здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ